

12. Поліщук Я. Київський бестиарій [Електронний ресурс] / Я. Поліщук. – Режим доступу : <http://litakcent.com/2009/12/11/kyjivskyj-bestiarij/>
13. Стахівська Ю. В. Даниленко: «Письменник у політиці часто поводить ся, як корова на льоду» [Електронний ресурс] / Ю. Стахівська. – Режим доступу : <http://litakcent.com/2012/09/24/volodymyr-danylenko-pysmennyk-u-polityci-chasto-povodytsja-jak-korova-na-lodu/>
14. Фатеева Н. А. Контрапункт интертекстуальности, или Интертекст в мире текстов / Н. А. Фатеева. – М. : Агар, 2000. – 280 с.
15. Шнайдер В. Філософський анекдот Володимира Даниленка / В. Шнайдер // Літературна Україна. – 2008. – 25 груд. – С. 2.

Яблонская Наталия. Романистика В. Даниленко в контексте художественных исканий большой прозы начала XXI века. В статье исследуются жанровые особенности романистики В. Даниленко в современном украинском прозаическом дискурсе, освещаются формы авторского сознания в его романах «Любовь в стиле барокко», «Шляпа Сикорского», «Газели бедного Ремзи» и др., очерчиваются основные генеалогические, стилевые, нарративные и образотворяющие стратегии писателя. В частности, В. Даниленко мастерски моделирует жанр «полифонического» романа, синтезируя детектив, исторический роман, готический роман, квест и др., создавая роман-экфрасис («Любовь в стиле барокко»), оригинальный беллетристический вариант биографического романа («Шляпа Сикорского»), гротескно-сатирический роман-мистификацию («Газели бедного Ремзи»), экспериментально сочетает поэтику барокко, готики, модернизма, постмодернизма, структурирует сюжетные перипетии «по принципу бароккового контрапункта», вводит мистический или посвященный дискурс, который свидетельствует о мифоритуальном сценарии, предоставляет художественной детали психологическую нагрузку.

Ключевые слова: жанр, магический реализм, мистификация, постмодернизм, роман, сатира.

Yablonska Natalia. Romance of V. Danilenko in the Context of the Artistic Pursuit of Large Prose at the Beginning of the XXI Century. In the article the genre peculiarities of Danilenko's romance are investigated in a modern Ukrainian prose discourse, the author's consciousness forms are discussed in his novels «Love in the Baroque Style», «Sikorsky's Hat», «Gazelles of Poor Ramsey» and others, the basic genealogic, stylistic, narrative and pictorial writer's strategies are outlined. In particular, V. Danylenko cleverly simulates the genre of «polyphonic» novel mixing a detective, a historical novel, a gothic novel, the quest etc., creating ekfrasis novel («Love in the Baroque Style»), the original version of biographical novel («Sikorsky's Hat»), grotesque satirical novel-mystification («Gazelles of Poor Ramsey»). He experimentally combines Baroque, Gothic, modernism, postmodernism poetics, structures the plot twists «on Baroque counterpoint principle», introduces a mystical or initiate discourse, which indicates myth-ritual scenario, provides art details with psychological loading.

Key words: genre, magic realism, mystification, postmodernism, novel, satire.

Стаття надійшла до редакції
17. 02. 2016 р.

УДК 811.161.2'373.2:821.161.2-1

Ярина Яблонська

Савур-могила як концепт національної ідентичності

У статті на матеріалі українського фольклору та текстів романтичної й неоромантичної поезії образ Савур-могили проаналізовано як концепт національної ідентичності. Доведено, що концепт Савур-могили спонукає до роздумів про долю нації, її пам'ять, про історичні закономірності та сучасні реалії.

Ключові слова: концепт, національна ідентичність, легенда, переказ, дума, історична пісня, романтизм, неоромантизм.

Постановка наукової проблеми та її значення. Національна ідентичність – це відчуття політичної спільності, приналежності до спільної історичної території – рідної землі, Дому, культури, традицій, минулого й майбутнього, колективна пам'ять, спосіб мислення та світосприймання. Провідними серед концептів національної ідентичності є Батьківщина, рідна мова, хата. Окрім

архетів землі, матері, хати, вагомими є такі складники українського етнопростору, як степ, Дике поле, сад, чайка, журавлі, Матір Божа та ін. Концепти євшан-зілля та Савур-могили апелюють до категорій свободи, пам'яті, як національної, так і особистісної, чужини, межі, межовості буття та ін.

Аналіз досліджень цієї проблеми. В аналізі фольклорних текстів образ Савур-могили розглядається як один із топонімів. На нашу думку, його роль полягає не тільки в представленні колориту місцевості, а й у вираженні межовості буття, а також ідеї свободи, прагнення до неї. Не стали предметом наукових студій і поезії М. Петренка [6], М. Чернявського [4, с. 159–174], присвячені осмисленню Савур-могили.

Мета статті – простежити закономірність розвитку образу Савур-могили як концепту. Відповідно до мети поставлено такі **завдання**: простежити особливості естетики національної ідентичності; дослідити межовість образу Савур-могили в українському фольклорі та літературі; зацентувати на ідеях відважності й самопожертви в народних легендах про походження Савур-могили; проаналізувати смисл свободи та мотив випробування в народній думі й пісні; простежити розвиток ідеї національного відродження в романтичній поезії, зреалізованій в образі могили; виокремити категорії пам'яті, часу, роду (нації) в українській поезії початку ХХ ст., присвяченій осмисленню Савур-могили.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Поняття «ідентичність» широко використовується в таких гуманітарних науках, як психологія, соціологія, філософія, етнологія, політологія, а також у геополітиці та в інших сферах. Упродовж багатьох століть філософське осмислення ідентичності відбувається в рамках проблеми ототожнення як основної характеристики буття, як зведення множинності до єдиного початку. У класичній традиції питання ідентичності досліджували античні філософи (Парменід, Платон, Арістотель, Плотин, неоплатоніки), уважаючи її фундаментальною якістю буття. У працях представників німецької класичної філософії проблема тотожності буття й мислення розроблена найбільше.

Вивчення проблеми ідентичності в психології бере свій початок із психоаналізу. З. Фройд у праці «Групова психологія і аналіз Еґо» (1914) трактував ідентичність як самоототожнення людини зі значущими особистостями, за взірцем яких вона свідомо чи підсвідомо хотіла діяти. Мотивом такого самоототожнення учений уважав страх втрати любові й страх покарання.

У сучасному світі актуальне поняття кризи ідентичності в перехідних суспільствах.

Обов'язково слід розрізняти два рівні ідентичності – індивідуальний та колективний. Закономірно, що поняття національна ідентичність пов'язане зі специфікою трактування терміна «нація». Нація – різновид людських спільнот. На думку Б. Андерсона, нація – це «уявна спільнота» [1, с. 84]. Уявність нації означає те, що кожен з її індивідів особисто не знає й ніколи не пізнає усіх її членів, але це не заважає співвідносити себе з ними. Водночас нація завжди територіально визначена (навіть, якщо її кордони еластичні чи розмиті), суверенна (має державу і незалежність) і виражається в почутті спільної солідарності.

За спостереженням Ентоні Д. Сміта, «до процесів формування націй належать: самовизначення; плекання символічних елементів; територіалізація, розвиток характерної публічної культури, стандартизація законів і звичаїв» [12, с. 57]. Отже, націю можна визначити як соціальну спільноту, основу на духовно-психологічній, історико-культурній, територіально-господарській єдності.

Яскравим показником національної ідентичності є патріотизм. Це почуття любові, поваги до своєї батьківщини, культури, традицій, мови. Патріотизм наділений потужною консолідуючою силою і є основою збереження нації та національної ідентичності.

Як доводить літературознавець С. Андрусів, національна ідентичність – «це відчуття політичної спільності (спільні соціальні, державно-політичні, юридично-правові інституції), приналежності до спільної історичної території – рідної землі, Дому спільноти, спільної культури, традицій, минулого (спільної “золотої доби”) і майбутнього, спільна колективна пам'ять, спосіб мислення і світосприймання, тобто все, що охоплює і термін “космо-психо-логос.” Правда, вони не є абсолютними синонімами, бо кожен з них має своє поле зору: термін “космо-психо-логос” обіймає сутнісні, онтологічні основи явища, а “національна ідентичність” – їх назверхні прояви у соціумі. Тому національна ідентичність тісно ув'язана із суспільною (своєю “надземною”, функціональною сферою) категорією нації» [2, с. 38–39].

Е. Сміт, один із теоретиків націоналізму, указує на визначальну роль культури в справі національної ідентифікації. У його визначенні нації («це названа і самовизначена людська спільнота, члени якої плекають спільні міфи, спогади, символи, вартості і традиції, створюють і поширюють характерну публічну культуру і дотримуються спільних вартостей і спільних законів» [12, с. 40]) значна увага приділяється публічній культурі. На думку дослідника, вона «відіграє стрижневу роль у розвитку різних історичних видів нації» [12, с. 63]. Е. Сміт наголошує: «Концепт національної ідентичності можна визначити як підтримування та постійна репродукція цінностей, символів, пам'яті, міфів та традицій, які є складниками спадщини націй, та водночас ідентифікацію особистостей з цією особливою спадщиною й цими цінностями, символами, пам'яттю, міфами та традиціями» [13, с. 45].

У добу романтизму, коли естетика національного стала визначальною, зокрема в категоріях «душа народу», «національна самобутність», «вдача нації», розвинулася нова галузь – психологія народів. В українській науці таку традицію започаткував М. Костомаров працею «Дві руські народності» (1861). І в XIX ст., і в XX ст. розвивалися етнопсихологічні дослідження. Це роботи І. Нечуя-Левицького, П. Юркевича, Я. Яреми, М. Шлемкевича, О. Кульчицького, В. Яніва та ін. Учені вказували на такі риси національної вдачі українців, як індивідуалізм (тобто персоналізм – визнання творчої активності свободи), кордоцентризм (перевага емоційного над раціональним), антеїзм (закоріненість у землю, в природу), естетизм (культ краси) тощо. Названі риси характеру безпосередньо пов'язані з архетипними образами землі, матері, дому. К. Г. Юнг називає землю серед основних виявів архетипу матері. Е. Нойманн розглядає архетип Вічного Жіночого Начала як землі й Софії [9, с. 185]. В українській етнопсихології (О. Кульчицький) усталилася думка, що для українського колективного несвідомого характерний праобраз доброї, лагідної, плодючої, щедрої Землі-годувальниці [14, с. 18]. Архетип землі містить зв'язок з образами, які своїми витокami мають основу землі, – це архетипи дому, матері.

Образи, у яких зреалізовані названі уявлення, в усній народній творчості та літературі часто набувають символічного значення чи розвиваються до рівня концепту національної ідентичності. Із-поміж образів української національної картини світу – землі (землі-матері), матері, хати, степу, Дикого поля, саду, чайки, журавлів, Божої Матері та ін. – уважаємо, що потрібно проаналізувати концептуальність Савур-могили.

Савур-могила – курган, висота якого 277,9 м над рівнем моря, міститься 12 км на південь від міста Сніжне. Розташована на межі Луганської, Донецької областей і державного кордону України з Російською Федерацією (Ростовська обл.).

Слово «савур» тюркського походження, що означає степова височина зі згладженим вершком круглої форми. Народна етимологія пояснює її назву як назву могили козака Савура або Сави чи Савки, який загинув на височині в нерівному бою з ординцями.

У легенді «Походження могил і долин» ідеться про богатиря, який покарав невірну сестру за зв'язок із змієм, а сам перед смертю велів коневі насипати могилу. Це і є велика Савур-могила [11, с. 13–14].

Про гайдамацького ватажка Саву на Савур-могілі згадується в переказі «Походження й доля запорожців» [11, с. 45]. Переказ про Савур-могілу, де поліг у нерівному бою з татарами й був похований відважний козак Савка (Савур), а товариство наносило шапками землю на високий курган, містить згадку про містичний ріст землі, яка хотіла, щоб козаки швидше поспіли на допомогу [10].

Про ватажка розбійників Саву на Савур-могілі, покараного сімнадцятилітнім хлопцем, що їхав із людьми, які «доставляли провізію для війська, котре стояло біля Азовського моря» [11, с. 155], ідеться в переказі «Савур-могила» [11, с. 155–157].

Походження приказки «Савур-могила, Телинський ліс, де бере чумаків біс» [11, с. 157] пояснюється в переказі «Де бере чумаків біс» [11, с. 157–158], повідомляється тут і про скарби залятого місця на Савур-могілі [11, с. 158].

Як бачимо, у таких фольклорних жанрах, як легенда та переказ, Савур-могила постає як місце, пов'язане з межовістю буття, де постає питання життя чи смерті.

Особливості народності та самобутності фольклорної поезії як вираження ментальності українського народу одним із перших простежив М. Максимович у передмові до видання «Малороссийские песни» (1827). Дослідник «змалював картину ментальності українця неодно-

манітну, спостеріг у психіці його енергію, яка зумовила відповідний характер такої експресивної нашої народної творчості» [3, с. 26–27].

Поет-романтик Амвросій Могила у передмові до збірки «Думки і пісні і ще дещо» (Харків, 1839) наголосив, що саме народна пісня покликана донести українську мову до наступних поколінь. Закликаючи своїх сучасників зберегти скарби рідної словесності, А. Метлинський простежив ряд сутнісних рис української мови. Щоб переконатися у високій потенційності мови, поет закликає звернутися до фольклору: «Прочтите песни южнорусса, если хотите знать, что язык его способен к выражению нежнейших душевных движений в самых нежных оттенках их; прочтите думы южнорусса, если хотите знать, что язык его может живописать и величественные явления естества, и народные волнения и свары, может намекать на неисповедимость божиих путей в событиях, может выражать и раздирающий нам сердце хохот отчаяния» [16, с. 185].

Дослідники відзначають спорідненість думи як жанру українського фольклору з піснями-плачами, які, очевидно, «стали перехідною ланкою від похоронних пісень-плачів до героїчних дум у сучасному розумінні цього жанру. До того часу, поки ці пісенні твори почали називати думами, в народі побутували назви “невольничі плачі”, “лицарські пісні”, “козацькі псалми”» [8, с. 259]. Тематичні особливості думи «Втеча трьох братів з міста Азова, з турецької неволі» підтверджують таку закономірність. Відповідно до класифікації Ф. Колесси, цей твір належить до групи дум про турецьку неволю, як і «Невільники», «Плач невільника», «Маруся Богуславка», «Іван Богуславець», «Сокіл». Ці тексти не пов'язані з певною історичною особою, а «звеличують безіменних героїв, змальовують події й постаті, типові для цілих століть і характеристичних для козацької доби» [5, с. 20]. Вони позначені ліричним характером і сумовитим настроєм.

Відповідно до сучасної класифікації дум «Втеча трьох братів з міста Азова, з турецької неволі» належить до групи дум про героїчну боротьбу українського народу проти турецько-татарських загарбників та про турецьку неволю (XIV–XV ст. – рання козацька доба).

Відомо близько п'ятдесяти варіантів козацької думи «Втеча трьох братів з міста Азова, з турецької неволі», які «умовно можна поділити на три сюжетні різновиди. Один із них закінчується смертю всіх трьох братів (менший помирає з голоду, старших вбиває турецька засідка); другий – смертю наймолодшого і поверненням додому старших братів; у третьому гинуть наймолодший брат і найстарший, якого після повернення додому громада засуджує до смерті за жорстоку бездушність» [8, с. 269]. Під час утечі з неволі з'ясувалося, що старші брати не готові продемонструвати гуманні почуття у ставленні до молодшого, який пішки не може швидко подолати небезпечний шлях. Рятуючи своє життя, не думали про брата, отже не витримали цього випробування, а молодший загине, доходячи до Савур-могили [15, с. 61–67]. Як бачимо, старші брати та неволя на чужині – це, можна припустити, ті страшні вороги українського відродження, означені Ю. Шевельовим як «Москва, український провінціалізм і комплекс Кочубеївщини» [20, с. 48], тобто зрадливість.

Отже, Савур-могила в думі «Втеча трьох братів з міста Азова, з турецької неволі» постає як межа чужини й свободи, за яку треба заплатити життям.

«Дума про братів неазовських» Л. Костенко та сюжет фільму О. Саніна «Мамай» можна розцінювати як творче продовження народної думи.

В історичній пісні часів Хмельниччини «Ой, ти, Морозенку» («Ой Морозе, Морозенку»), у якій осмислена тема подвигу відомої історичної особи, Савур-могила стала місцем страти славного козака, звідки він зможе споглядати всю Україну [15, с. 134–136]. Аналогічно розвивається сюжет пісні «Ой, хотів же та пан Супрун» («Ой не знав козак, ой не знав Супрун») [15, с. 141–142].

Напрошується зіставлення із постаттю Т. Шевченка, похованого на Чернечій горі поблизу Канева, звідки національний геній охоплює своїм духовним зором усю Україну.

У поетичному творі баладного характеру романтика М. Петренка «Іван Кучерявий» (1848) топонім Савур-могила є своєрідною зоровою та рефлексивною (мисленневою) точкою матері, що виглядає свого сина, який «Давно пішов з козаками / У степ на татарів» [17, с. 299]. Текст містить чотири частини, кожна з яких драматизує образ матері Грицихи. У другій – спогад про чоловіка, полоненого «вражими ляхами» «У ту пору, в ту годину, / Як Буш руйнували» [17, с. 300]. Наступна посилює ситуацію ще однією обставиною – Грициха виглядає свою дочку, яка колись пішла «Аж на Донець в Святі Гори, / Помолиться Богу» [17, с. 300]. Остання частина є ідейним центром авторського задуму – жінка зрозуміла, що сльози та сум не зарадять горю, а помічною є молитва: «Душа, очі,

наше серце / Так і льнуть до неба; / Тоді чоловік спізнає, / Що молитися треба!..» [17, с. 301]. Закономірно, що «Її печаль і молитва / Богом прийнялася, / Бо там, в степу за Самар'ю, / Кура піднялася!..» [17, с. 301]. Оскільки твір називається «Іван Кучерявий», то закономірно, що наступні частини мали б бути пов'язані з долею цього козака, однак текст уривається.

У цьому творі, наснаженому фольклорними образами, мотивами та засобами, Саур-могила є ознакою межі української землі, за якою – ворожий край, чужина.

Загалом образ могили в українському національному просторі є вираженням історичної пам'яті, зв'язку поколінь. У XIX ст. поети-романтики, зокрема Амвросій Могила (промовистий псевдонім – А. Метлинського) («Кладовище», «Підземна церква», «Степ», «Гетьман»), Т. Шевченко («Розрита могила», «Великий льох»), звертаючись до цього образу, не тільки декларували свої патріотичні переконання, а творили таким чином своєрідний міф про скарби нації, тобто її державність, зруйнувати які не може ворог.

«Розрита могила» – це гіркі роздуми над долею батьківщини, над подіями її історії та сучасності; це враження від поїздки по Україні 1843 р. Безпосереднім поштовхом до створення вірша дослідники вважають розкопки археологічних пам'яток, зокрема і могил, здійснювані Київською археологічною комісією. У своєму щоденнику 1857 р. він напише: «...наша славна-преславна Савор-Могила розкопана... Я люблю археологію. Я поважаю людей, котрі присвятили себе цій таємничій матерії історії. Я добре усвідомлюю користь цих розкопів, але краще б не розкопували нашої славної Савор-Могили. Дивна і навіть дурна прихильність до німих, мовчазних могил. Цілий день і вечір я все співав:

“У степу могила

З вітром говорила:

“Повій, вітре буйнесенький,

Щоб я не чорніла...”» [19, с. 85].

Пісня, у якій оспівано Савур-могили та яку любив співати Т. Шевченко, існує в народі під назвою «У полі могила». І хоча 1846 р. Т. Шевченко братиме участь у розкопках могили Переп'ятихи біля Фастова, але в поезії «Розрита могила» висловлено негативне ставлення до розкопок могил насамперед як до символу нищення України.

Отже, козацькі могили в степу покликані оживити в пам'яті поневоленого українства приспані національну пам'ять і свідомість. Свого часу П. Куліш слушно зазначав, що Т. Шевченко «широко обняв Україну з її могилами кривавими, з її страшною славою... Шевченко перше всіх запитав наші німі могили, що вони таке, і одному тільки йому дали вони ясну, як боже слово, відповідь» [7, с. 258].

Можна також принагідно пригадати образ Аскольдової могили, активізований П. Тичиною в поезії «Пам'яті тридцяти», яка присвячена героям Крут, а також образ занедбанної могили Т. Шевченка в поемі Є. Плужника «Канів».

Отже, проблема буття нації, її етнопростору повсякчас актуальна для українського етнопростору, є однією з кардинальних для романтичної поезії. Образи могили та степу виступають утіленням національної туги, символами забутого героїчного минулого України.

Категорії пам'яті, часу, роду (нації) актуалізовані в українській неоромантичній поезії кінця XIX – початку XX ст. Так, 1910 р. М. Чернявський написав поетичний твір «Савур-могила», жанрові ознаки якого нагадують легенду. Тут письменник подає свою версію походження топоніма Савур-могила та його назви. Твір умовно поділяється на дві частини. У першій – звертання хана Савура до свого народу, яке доречно розцінювати як заповіт. Все життя хан дбав про примноження земель свого народу, тому його останні слова – про возвеличення у віках його слави та сили як володаря; для цього просить, щоб на могилу «Щит землі вояка ... щоранку» [18, с. 359] нехай приносить. Із роками могила росла, а отже й слава та сила хана. У другій частині автор показує, що ж залишилося крізь віки. У цих поетичних роздумах М. Чернявського привертають увагу порівняння «Роки йшли невпинною ходою, / Люди йшли, неначе в морі хвилі» [18, с. 360]. Орда за ордою, йдучи на захід, губилась у безвісті, «І Савура плем'я десь поділось. / Мов туман, його пропала сила. / Та стоїть, стоїть Савур-могила» [18, с. 360].

Отже, слава та сила загарбника, збирача чужих земель, пропала у віках, як і його народ. Залишилася земля і Савур-могила як реалії нового часу та простору.

Як бачимо, образ Савур-могили в українській літературі виконує роль не лише топоніма, а є своєрідним центром, що спонукає до роздумів про долю нації, її пам'ять, про історичні закономірності та сучасні реалії.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, аналіз фольклорних творів і текстів історії української літератури засвідчив знаковість образу Савур-могили як концепту національної ідентичності. У перспективі доречно проаналізувати категорії пам'яті, часу, роду (нації) в українській поезії середини ХХ – поч. ХХІ ст., присвяченій осмисленню Савур-могили.

Джерела та література

1. Андерсон Б. Воображаемые общества. Размышления об истоках и распространении национализма / Б. Андерсон. – М., «КАНОН-пресс-Ц», «Кучково поле». 2001. – 365 с.
2. Андрусів С. Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х років ХХ ст. / С. Андрусів. – Тернопіль, 2000. – 340 с.
3. Гарасим Я. Культурно-історична школа в українській фольклористиці / Ярослав Іванович Гарасим ; вступ. слово В. Івашків ; відп. ред. І. Денисюк ; ред. Я. Прихода / . – Львів : Львів. держ. ун-т ім. Івана Франка, 1999. – 144 с.
4. Камінчук О. Художній дискурс української поезії кінця ХІХ – початку ХХ ст. : монографія / О. Камінчук – К. : Пед. преса, 2009. – 352 с.
5. Колесса Ф. Усна словесність / Ф. Колесса. – Тернопіль : Підруч. та посіб., 1996. – 38 с.
6. Крижанівський С. Михайло Петренко: вчора, сьогодні, завтра / С. Крижанівський // Слово і час. – 1993. – № 11. – С. 10–16.
7. Куліш П. Листи з хутора. Лист III. Чого стоїть Шевченко як поет народний / П. Куліш // Твори : в 2 т. – Т. 2. – К. : Дніпро, 1989. – С. 256–262.
8. Лановик М. Б. Українська усна народна творчість : [підручник] / Мар'яна Лановик, Зоряна Лановик. – 2-ге вид., стер. – К. : Знання-Прес, 2003. – 591 с.
9. Нойманн Э. Искусство и время / Э. Нойманн // Юнг К. Психологический анализ искусства : [пер. с англ.] / К. Юнг, Э. Нойманн – М. : REFL-book; К. : Ваклер. – С. 153–195.
10. [Переказ про Савур-Могили] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// podorozg.ostriv.in.ua / publication/code-2262A138F17B6/list-191380E1727](http://podorozg.ostriv.in.ua/publication/code-2262A138F17B6/list-191380E1727).
11. Савур-могила. Легенди і перекази Нижньої Наддніпряни / упоряд. і авт. приміт. В. А. Чабаненко. – К. : Дніпро, 1990. – 261 с.
12. Сміт Е. Д. Культурні основи націй : ієрархія, заповіт і республіка / Е. Д. Сміт. – К. : Темпора, 2010. – 312 с.
13. Сміт Е. Національна ідентичність // Е. Д. Сміт. – К. : Основи, 1994. – 224 с.
14. Українська душа. – Нью-Йорк ; Торонто : Вид-во «Ключі», 1956. – 63 с.
15. Українські народні думи та історичні пісні / упоряд. П. Д. Павлій, С. М. Родіна, М. П. Стельмах ; за ред. М. Т. Рильського, К. Г. Гуслистого. – К. : Вид-во АН УРСР, 1955. – 660 с.
16. Українські поети-романтики 20–40-х років ХІХ ст. / упорядкув., підготов. текстів, біограф. довідки і примітки канд. філол. наук Б. А. Деркача та д-ра філол. наук С. А. Крижанівського; вступ. ст. І. Айзенштока. – К. : Дніпро, 1968. – 635 с.
17. Українські поети-романтики / за ред. М. Яценка. – К. : Наук. думка, 1987. – 517 с.
18. Чернявський М. Поезії / М. Чернявський ; упорядкув., передм. і прим. О. Бабишкіна. – К. : Рад. письм., 1959. – 47 с.
19. Шевченко Т. Г. Щоденник // Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів : у 6 т. – Т. 5 : Щоденник. Автобіографія / Тарас Григорович Шевченко. – К. : Вид-во АН УРСР, 1964. – С. 7–253.
20. Шерех Ю. Москва, Маросейка / Ю. Шерех // Шерех Ю. Пороги і запоріжжя. Література. Мистецтво. Ідеології. Три томи. Т. I / ред. рада : В. О. Шевчук та ін. ; упорядкув. та приміт. Р. М. Корогодського. – Х. : Фоліо, 1998. – С. 42–48.

Яблонская Ярина. Савур-могила как концепт национальной идентичности В статті на матеріалі українського фольклору і текстів поезії романтизму і неоромантизму образ Саур-могили проаналізований як концепція національної ідентичності. В частині визначені особливості естетики національної ідентичності; досліджено граничність образу Саур-могили в українському фольклорі і літературі; зроблено акцент на ідеях отважності і самопожертвування в народних легендах про походження Саур-могили; проаналізовано смисел свободи і мотив випробування в народній думі «Побег трех братьев из города Азова, из турецкого плена» а також історичної пісні «Ой Морозе, Морозенку»; зображено розвиток ідеї національного відродження в поезії романтизму, реалізованій в образі могили; виділені категорії пам'яті, часу, роду (нації) в поетичному творі М. Чернявського «Савур-могила» (1910 р.). Доведено, що

концепція Саур-могили приводить до роздумів про долю нації, про її пам'ять, про історичну закономірність і сучасну реальність.

Ключевые слова: концепція, національна ідентичність, легенда, переказ, дума, історична пісня, романтизм, неоромантизм.

Yablonska Yaryna. Savur-Mohyla as a Concept of National Identity. In the article is analyzed the image of Savur-Mohyla as concept of national identity on the materials of Ukrainian folklore and texts of romantic and neo-romantic poetry. In particular it is found aesthetic features of national identity; it is investigated delimitation of image of Savur-Mohyla in Ukrainian folklore and literature; it is accented on the ideas of courage and sacrifice in the folk legends about the origin of Savur-Mohyla; it is analyzed the meaning of freedom and the motive test in the national Duma «Escape of three brothers from the city of Azov, from Turkish slavery» and the historical song «Oh, frost, Morozenko»; it is reproduced development of the idea of national revival in romantic poetry, that is implemented in the image of grave; it is separated category of memory, time, type (nation) in the poetic work of M. Cherniavsky «Savur-Mohyla» (1910). It is proved that the concept Savur-Mohyla encourages reflection on the fate of the nation, its memory, about historical patterns and current realities.

Key words: concept, national identity, legend, paraphrase, duma, historical song, romanticism, neoromanticism.

Стаття надійшла до редколегії
13. 12. 2015 р.

УДК 811.11

Олена Янковець

Структурні особливості англійської прикордонної термінології

У статті визначено поняття «прикордонна термінологія» та її роль у підготовці майбутніх офіцерів-прикордонників в контексті євроінтеграційних процесів України. Проаналізовано структурні особливості прикордонної термінології та способи її словотвору.

Ключові слова: прикордонна термінологія, структура, дискурс, комунікація, словотвір.

Постановка наукової проблеми та її значення. Становлення й розвиток термінологічної лексики, семантична структура термінів перебувають у центрі уваги лінгвістів та фахівців інших суміжних галузей. Кожна наука прагне максимально впорядкувати термінологію, якою вона користується, і, встановивши співвідносність між словом і термінованим поняттям, досягти максимальної точності й лаконічності кожного терміна. Але певні галузі знань, у тому числі прикордоннологія, недостатньо досліджені через наближеність до юридичної термінології, з одного боку, та імплементацію Європейських стандартів і вимог до підготовки прикордонників в контексті євроінтеграційних процесів з іншого.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Інтеграція та взаємодія різних наук вимагає посиленої уваги науковців до питань термінознавства та дослідження функціонування термінологічних структур у різних сферах людської діяльності. Проблеми становлення, семантики, деривації та тенденції розвитку термінологічних одиниць, фахової лексики вивчали вітчизняні та зарубіжні дослідники, зокрема, В. Виноградов, В. Лейчик, Г. Винокур, Б. Головін, Т. Кияк, В. Даниленко, К. Кусько, А. Крижанівська, Е. Жильбер, А. Ширмер, Й. Сміт, Ф. Дорнер, Л. Цвях та ін. Дослідники переважно по-різному розуміють проблематику, цілі та функціональні завдання термінологічних структур, концептуальні засади термінознавства як науки [2, с. 157].

Мета і статті – проаналізувати структурні особливості прикордонної термінології в англійській мові. Для досягнення цієї мети поставлено такі **завдання**:

1. Визначити значення та особливості прикордонної терміносистеми англійської мови.
2. Дослідити процеси формування прикордонної лексики.
3. Проаналізувати структурні особливості англійської прикордонної термінології.